

Фемінітиви в українській мові

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Статтю присвячено розгляду питання необхідності вживання фемінітивів. На основі аналізу та дослідження гендерних аспектів мовлення звернено увагу на доцільність використання жіночого і чоловічого родів або спільного роду замість загального чоловічого. Мовну норму представлено як змінну структуру, що пристосовується до середовища її носіїв. Наведено приклади творення фемінітивів в українській, англійській та німецькій мовах.

Ключові слова: мовлення, фемінітиви, гендер, професія, рід.

Abstract

The article is devoted to consideration of the need to use feminityviv. Based on the analysis and research of gender aspects of speech drawn attention to the appropriateness of male and female families or co-kind instead of common man. Linguistic norms represented as a variable structure that adapts to its environment media. Examples creation feminityviv in Ukrainian, English and German ..

Keywords: broadcasting feminityvyv, gender, profession, family.social networking,

Мова – це не тільки продукт суспільства, а й засіб формування його мислення та ментальності, . мовне середовище впливає на наше життя, причому, досить сильно. Чи замислювалися ми коли-небудь про те, наскільки пов'язані наші уявлення про життя та система цінностей з словами? Існує таке поняття як мовна норма, деякі слова з неї раз у раз зникають, а натомість з'являються нові. Мовна норма (і мова в цілому) – системи, здатні змінюватися і навіть призначені для того, щоб змінюватися з часом, адже мова – це жива структура, що відбиває всі суспільні процеси. Ми говоримо про те, що нас оточує те, що актуально. Пішли в минуле очіпок та соха - ми перестали вживати в розмовній мові ці слова. З'явилися смартфони ,маркетологи, блогери, скайп - ми ввели в своє мовлення ці поняття, хоча ,очевидно, будь-яке з них надзвичайно здивувало б наших пращурів.

Якщо явища немає, то його ніяк не називають, воно просто відсутнє в мові. Але жінки є. У програмуванні, в науці, в інженерії, в політиці, в сфері соціальної роботи, в управлінській сфері, в економіці, в бізнесі, в екології та охороні природи. Жінки є скрізь. От тільки слів відповідних для них немає. Саме тому важливе вживання фемінітивів. Найвідоміші фемінітиви – це іменники жіночого роду, альтернативні або парні до аналогічних «чоловічих» понять. В основному використовуються для позначення професій.

Зауважимо, по відношення до групи людей різного гендеру, навіть якщо переважна її більшість жінки, використовується чоловічий рід. Активісти, працівники, професіонали, учасники і так далі. Чоловічий рід в даному випадку ототожнюється з загальнолюдським, що не просто відсуває жінку на задній план – а повністю ігнорує її в картині світу. Частина професій взагалі представляє тільки одна із статей: покоївка, кравчиня, медсестра, прибиральниця, але хірург, адвокат, інженер та ін. Не рідко зустрічаються оголошення: «Потрібен кухар. Потрібна прибиральниця». Зрозуміло, що кухар може бути будь-якої статі, а ось прибиральниця – тільки однієї. Як і професор, лікар, вчений, автор,

президент, врешті-решт. Як і няня, домогосподарка, і, звичайно, повія. Соціум за допомогою мови наполегливо вказує жінкам їх місце і демонструє традиційне до них ставлення – як до людей другого сорту, які не здібні ні до чого, крім обслуговування.

Були часи, коли фемінітиви «домогосподарка», «прибиральниця» і «медсестра» існували, а такі, як «хірургиня», «композиторка» - ні. Мова відбивала сумні реалії, де не було жінок цих професій. Не дивно, у ній не з'явилося слово «хірургиня» після появи десяти або ста жінок-хірургів. Але тепер жінки грають явну та повноцінну роль в більшості соціальних і професійних видах діяльності. Звичайно, до рівності ще дуже далеко, і багато що ще належить зробити. Але ніяких об'єктивних причин для того щоб просто зараз не використовувати слова «дизайнерка», «адвокатеса», «будівельниця», «філологиня» немає.

Нерідко в нашій мові жінка не має гендерного атрибуту визначення. Як завжди вибачаючись за свою «жіночність», ми самі відмовляємося визнавати себе жінками і за прикладом поетеси Марини Цветаєвої, що відмовлялася називатися поетесою і гордо заперечувала - «я – поет!» називаємо себе «журналіст», «викладач», «автор». Наполягаємо, щоб до нас не застосовували фемінітиви, деякі в них бачать мало не образу – мовляв, я не жінка, я професіонал. Адже слова жіночого роду звучать легковажно, змушують сумніватися в досягнення тієї, яку ними позначають. Без сумніву, професія статевих ознак не має. Але! Назви професій вживаються в чоловічому роді, а не в гендерно-нейтральному. Відмовляючись від фемінітивів, жінки не сприймаються як безстатеві професіонали, вони сприймаються як чоловіки. Це особливість граматичної структури мови, і наше завдання – прибрати цю саму «невидимість» жінок, тому що не існує гендерно-нейтральних позначень. Крім того, для противників рівності така ситуація стає приводом дорікнути жінок в тому, що вони «ні на що не здатні» і «нічого не зробили ні для прогресу, ні для культури». Звичайно, якщо поцікавитись, то можна дізнатися, що це далеко не так, але на поверхні жіночі досягнення аж ніяк не лежать. Особливо яскраво це видно на прикладі назви професій. Практично всі офіційні назви – чоловічого роду. Юрист, програміст, інженер, бухгалтер, професор, кандидат наук. Коли ми чуємо про абстрактного юриста, ми уявляємо чоловіка.. Жінок-вчених з іноземними іменами постійно уявляють як чоловіків. Наприклад, що стосується генетиків і біохіміків: часто-густо – «Е. Віткін виявив зв'язок між репарацією і мутагенезом» (Евелін Віткін, виявила), «рівняння Міхаеліса – Ментена» (Міхаеліса-Ментен). Психологія – наука, в якій дуже багато відомих жінок. Але більшість впевнена, що Зейгарник і Рубінштейн (Блюма Зейгарник, Сусанна Рубінштейн) – чоловіки. Тому що для них вчені, про яких пишуть в підручник – це чоловіки за замовчуванням.

Для фемінізації української мови вживається — суфікс –К-, який є найпродуктивнішим, позаяк за його допомогою утворюється більшість фемінітивів: депутатка, директорка, перекладачка, скульпторка, редакторка, журналістка, діячка і т.д. - суфікс –ИЦ-, який додається до чоловічої основи на –(н)ик, -ець: відмінниця, натхненниця, підприємця, спадкоємиця, виконавиця, улюблениця, засновниця, переможниця; - суфікса –ИН- додається і до основ на –ець борчиня, виборчиня, мисткиня, фахівчиня, видавчиня, і до основ на приголосний, які тривалий час вважались як такі, що не піддаються фемінізації (шефиня, ворогиня, членкиня, філологиня,).

Недостатньо просто називати жінок в жіночому роді. Тому що, коли мова піде про змішані групи – використовуватимуть чоловічий рід. Коли мова піде про абстрактних людей – будуть також використовувати чоловічий рід.. Це все важливо виправляти.

Можна просто говорити два слова замість одного, це сприймається значно простіше. Викладачі та викладачки, організатори і організаторки, і так далі, або вдатись до стратегії нейтралізації: замість українські студентки і студенти протестували — українське студентство протестувало; якщо важливо наголосити на більшій ролі жінок у чомусь, можна вживати фемінітиви у значенні загального роду: експертки, спеціалістки і т.д.; варто уникати тверджень, які закріплюють у мові та свідомості гендерні ролі, зокрема, стереотипні способи репрезентації (коли у статті про творчість мисткині наголошують на її зовнішньому вигляді чи сімейному стані).

У різних культурах, представлених не в останню чергу за допомогою мови, по-різному визначаються відносини між статями. Наприклад, англійська мова з флективного типу (з закінченнями) перейшла до аналітичного типу (без закінчень). В аналітичних мовах фемінітиви можуть існувати тільки у формі окремого позначення роду (sportsman – sportswoman). У сучасній англійській мові активно користуються гендерно-нейтральним «they» з займенниками «someone», «everybody» і подібними.

У німецькій мові вводять закінчення жіночого роду –in для назви професій і інших визначень, що раніше мали тільки чоловічий рід: учень / учениця der Schüler / die Schülerin, лікар der Arzt / die Ärztin. Але також є два слова середнього роду, що відносяться до жінки: «das Mädchen» і «das Weib» - (дівчинка)

На початку ХХ століття, відразу після революції, новоявлена радянська преса легко вживала такі слова, як «работница», «ученая», «пролетарка», і чимало виразів типу «жінчина-інструктор», «жінчина-боец», а також «стахановка». Це демонструє, наскільки «нормативи мови» змінювані, рухливі і непостійні, якщо поставити собі за мету змінити свідомість.

Авторка, дизайнерка і всі інші можуть різати вам слух і погляд, але, якщо придивитися: ці слова утворені за аналогією зі звичними студентками, активістками, спортсменками і ще нескінченної кількості чудових слів.

До речі, те, що перераховані слова звичні нашому вуху, зовсім не означає, що вони не зустрічали супротиву, коли тільки з'явилися. Однак час іде, актуальні слова залишаються, і в ХХІ столітті, коли для жінок відкритий доступ до освіти і роботи, фемінітиви стають все актуальнішими. Пройде час, і їх не будуть соромитися використовувати. Пройде час, і вони вже не будуть різати слух.

Адже жіноче – це не «яке-небудь там». І бути жінкою – це не соромно. І спеціалістка нітрохи не менше компетентна, ніж фахівець, а журналістка пише і працює на камеру не гірше, ніж журналіст, та й рядки поетеси блищать точними римами – точно так само, як рядки поета.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <http://yu-de-ki.livejournal.com/169603.html?thread=979075>
2. <http://aloevrkava.tumblr.com/post/79880149179>
3. <http://feministki.livejournal.com/378917.html> О. Липовська «Гендерна цензура як елемент культури»
4. <http://origin.iknowit.ru/paper1492.html> Як сексизм проявляється в мові?
5. <http://shagirt.livejournal.com/94638.html> Т. Болотіна про фемінітиви і сексизм
6. <http://eprints.kname.edu.ua/43355/1/175-186.pdf> Міньковська І. І., Малахова О. А. «Несексистська мова як інструмент формування гендерночутливого освітнього простору»
7. https://vk.com/topic-108546632_33383431?post=29 як змінювалась англійська під впливом феміністичних ідей

Яшук Наталія Миколаївна, студентка групи ІБ-166, факультет будівництва теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: natalia.yashchh@gmail.com

Науковий керівник: **Абрамчук Оксана Володимирівна**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Yashchuk Nataliya M., Department of Building Heating and Gas Supply, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: natalia.yashchh@gmail.com

Supervisor: **Abramchuk Oksana V.**, PhD., Associate Professor, Department of Linguistics. Assistant Department of Linguistics. Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia